

Baadhi ya Mbinu za Kifani katika Riwaya ya Kiswahili "Riwaya ya Kiu ya Mohamed Suleiman kama mfano"

Jalgham Abuazuom Emhemmed Ali

Department of African Languages and Studies, Faculty of Languages, Sebha University, Libya

Keywords:

Riwaya
Fasihi Andishi
Mbinu za Kifani
Fani
Fasihi

ABSTRACT

Kazi ya fasihi ikiwemo riwaya huundwa na fani na maudhui, ambavyo kwa pamoja ndivyo hutupatia kazi inayoitwa fasihi. Fani huundwa na vipengele kama vile wahusika, mtindo, mandhari, muundo na matumizi ya lugha. Vipengele hivi hutumiwa na waandishi kwa namna tofauti tofauti kulingana na ujuzi na welei wao. Kwa upande wa maudhui ni jumla ya mawazo makuu yanayoelezwa na mwandishi au msimulizi wa kazi ya fasihi na kutaka hadhira yake ipate .
kazi huu ulikusudiwa kufanywa kwa nia ya kuchunguza dhamira mbalimbali ambazo zinawasilishwa na Mohamed Suleiman katika riwaya yake ya Kiu. Kupita riwaya hii tumeainisha na mbinu za kifani zilizotumiwa na mwandishi katika kuibua dhamira ndani ya riwaya hiyo.
Kiu ni riwaya ya Kiswahili inayoelezea hadithi ya Bahati, kijana mwanamke aliyelelewa akaleleka na sasa anakutana na Idi, mwanaume laghai. Iddi hakawii kumzonga Bahati kwa kamba ya mapenzi ya uwongo. Bahati akiwa kalowa mapenzi hajijui hajitambui, anang'amua kuwa Iddi kwa kweli hampendi yeye, bali nafsi yake mwenyewe, na yeye Bahati ni chombo tu cha kutimiza shauku zake za kilimwengu. Kama ndege aliyenaswa katika ulimbo, jitihada zake za kujipatia nusura zinamletea angamio.

طرق دراسة الرواية السواحيلية "رواية (العطش) للكاتب محمد سليمان مثالا"

جلغم على

قسم اللغات والدراسات الأفريقية، كلية اللغات، جامعة سبها، ليبيا

الكلمات المفتاحية:

رواية
الأدب المكتوب
الأسلوب الفني
الفن
الادب

الملخص

تهدف هذه المقالة الى التحقيق في الموضوعات في الرواية السواحيلية من خلال دراسة رواية (العطش) للكاتب التزاني محمد سليمان ونقوم بدراسة الطرق والاساليب الفنية التي استخدمه المؤلف لأبراز الغرض من الرواية. Kiu هي رواية سواحيلية تحكي قصة Bahati ، وهي امرأة شابة نشأت وتلتقي الآن ب Idi ، رجل محتال. لا يتردد إيدي في مطاردة فورتشن بسلسلة من الحب الزائف. عندما ينقع فورتشن بالحب ، لا يعرف نفسه ، يتعلم أن Idi لا يحبه حقاً ، بل روحه ، وهو مجرد أداة لتحقيق شغفه الدنيوي. مثل طائر عالق في دائرة الضوء ، فإن سعيه للحفاظ على الذات يقوده إلى الخراب

Tngulizi

Kazi hii ilikusudiwa kufanywa kwa nia ya kuchunguza dhamira mbalimbali ambazo zinawasilishwa na Mohamed Suleiman katika riwaya yake ya Kiu. Kupita riwaya hii tutaainisha mbinu za kifani zilizotumiwa na mwandishi katika kuibua dhamira ndani ya riwaya hiyo.

1. Usuli

Kazi ya fasihi ikiwemo riwaya huundwa na fani na maudhui, ambavyo kwa pamoja ndivyo hutupatia kazi inayoitwa fasihi. Fani ni ule ufundi wa kisanaa unaotumiwa na mwandishi kuisana kazi yake ili wasomaji na wasikilizaji waweze kuifurahia (Njogu na Chimerah, 1999). Fani huundwa na vipengele kama vile wahusika, mtindo, mandhari,

*Corresponding author:

E-mail addresses: jal.ali@sebhau.edu.ly

Article History : Received 07 March 2023 - Received in revised form 09 June 2023 - Accepted 11 June 2023

muundo na matumizi ya lugha. Vipengele hivi hutumiwa na waandishi kwa namna tofauti tofauti kulingana na ujuzi na welei wao. Kwa upande wa maudhui ni jumla ya mawazo makuu yanayoelezwa na mwandishi au msimulizi wa kazi ya fasihi na kutaka hadhira yake ipate (Simiyu, 2011).

2. Lengo Kuu la Kazi hii

Lengo kuu ni kuchunguza na kuelezea mbinu za kifani zilizotumika katika kuwasilisha dhamira za kijamii katika riwaya ya *Kiu* ya Mohamed Suleiman. Na kueleza kuwa ni mbinu gani za kifani zilizotumika kuwasilishia dhamira katika riwaya ya *Kiu* ya Mohamed Suleiman.

3. Riwaya ya Kiswahili

Riwaya ya Kiswahili ni moja kati ya tanzu nne za fasihi andishi ya Kiswahili huku nyingine zikiwa ni tamthiliya, ushairi na hadithi fupi (Wamitila, 2008). Utanzu wa riwaya ndio unaotumika kueleza mambo kwa kina na mapana zaidi kuliko tanzu nyingine za fasihi andishi. Kutokana na hali hii, riwaya huwasilisha dhamira za kisiasa, kijamii na kiutamaduni kwa jamii kwa kutumia visa na matukio yaelezwayo katika riwaya husika. Mohamed Suleiman ni mmoja kati ya watunzi wa riwaya za Kiswahili ambaye anitunga visa na matukio mbalimbali yatoayo dhamira zenye mashiko kwa jamii.

4. Riwaya ya Kiu

Kiu ni riwaya ya Kiswahili inayoelezea hadithi ya Bahati, kijana mwanamke aliyelelewa akaleleka na sasa anakutana na Idi, mwanaume laghai. Iddi hakawii kumzonga Bahati kwa kamba ya mapenzi ya uwongo. Bahati akiwa kalowa mapenzi hajijui hajitambui, anang'amua kuwa Iddi kwa kweli hampendi yeye, bali nafsi yake mwenyewe, na yeye Bahati ni chombo tu cha kutimiza shauku zake za kilimwengu. Kama ndege aliyenaswa katika ulimbo, jitihada zake za kujipatia nusura zinamletea angamio.

Riwaya ya *Kiu* ilipata zawadi ya kwanza katika mashindano ya uandishi wa hadithi za kubuni katika lugha ya Kiswahili, ambayo yaliandaliwa mnamo mwaka 1970.

5. Fani ni nini?

Fani ni ufundi wa kisanaa unaotumiwa na mwandishi anapoandika au kusimulia kazi yake ya fasihi mbele ya hadhira aliyoiteua kwa ajili ya kazi hiyo. Fani hujumuisha vipengele vya matumizi ya lugha, muundo, mtindo, wahusika na mandhari. Vipengele hivi kwa umoja wake ndivyo vinavyomwezesha mwandishi wa kazi ya fasihi kujenga dhamira na mawazo yake na kuyawasilisha kwa hadhira iliyolengwa. Matumizi ya vipengele vya fani hutofautiana na wakati mwingine hata kufanana baina ya mwandishi mmoja na mwingine. Mohamed Suleiman katika riwaya ya *Kiu* ametumia mbinu mbalimbali za kifani ili kuwasilisha dhamira kwa hadhira iliyokusudiwa lakini katika kazi hii hatuwezi kushughulikia mbinu zote. Baadhi ya mbinu za kisanaa tulizozitafiti katika kazi hii ni mbinu ya matumizi ya barua, taharuki, misemo, sitiari na tashihisi.

Fani ni ule ufundi wa kisanaa unaotumiwa na mwandishi kuisana kazi yake ili wasomaji na wasikilizaji waweze kuifurahia (Njogu na Chimerah, 1999). Fani huundwa na vipengele kama vile wahusika, mtindo, mandhari, muundo na matumizi ya lugha. Vipengele hivi hutumiwa na waandishi kwa namna tofauti tofauti kulingana na ujuzi na welei wao. (Simiyu, 2011).

5.1 Mbinu za Kifani katika Riwaya ya Kiswahili

5.1.1 Matumizi ya Mbinu ya Barua

Barua ni njia kongwe ya mawasiliano baina ya mtu na mtu, mtu na watu, taasisi na mtu, taasisi na taasisi inayolenga kutoa taarifa au ujumbe fulani ambao ni muhimu kufahamika kwa upande uliolengwa

na barua hiyo (Abdalla, 2014). Barua huandikwa katika karatasi na kutiwa katika bahasha na kisha kutumwa kwa aliyelengwa kupokea barua hiyo. Hata hivyo, kutokana na maendeleo ya sayansi na teknolojia hivi sasa barua huandikwa kama ujumbe katika simu na kisha kutumwa kwa mlengwa na kumfikia mara moja. Hii haimanishi kuwa mfumo za zamani wa kuandika na kutumiana barua haupo ila inakidhi kusema kuwa umepungua kasi kutokana na majilio ya sayansi na teknolojia na kuonekana kuwa barua za kuandika katika karatasi na kutumwa kwa mlengwa hutumia muda mrefu kumfikia mhusika (Khamis, 2007). Utumaji wa barua kwa njia ya simu na mtandao kama barua pepe unafanya barua kutumia muda wa kufumbua na kufumbua macho kumfikia mlengwa.

Yote kwa yote lakini ni ukweli kuwa bado matumizi ya barua kama chombo cha mawasiliano katika jamii. Watunzi wa kazi za fasihi kama Mohamed Suleiman anatumia mbinu ya barua katika kujenga dhamira wa hadhira yake kama ifuatavyo:

Iddi alipokea barua kwa mshangao maana hakuwa akiitazamia. Aliigeuza upande wa pili, akaona jina la *Bahati* limeandikwa kwa mkono uliokuwa wa haraka. Akaifungua na kusoma:

Iddi,

Usistaajabu nikikuambia ya kuwa hivi sasa niko kitandani kwa bwana Mwinyi, tunapanga siku ya arusi yetu ya kikweli. Si ruhusa kutuingilia kwani tuna hiari yetu. Nakuonya kwa salama yako mwenyewe, kuwa mipango yako iwe imekoma baada ya kuipata barua hii. Nisalimie fulani ...

Wa nafsi yangu,
Bahati.

Barua ile iliwashia moto moyoni mwa Iddi na kumchemsha kwa hasira. Ilimwia kama dhoruba kali ya ghafla. Mara macho yake yaligeuka rangi, kipaji kikapetana, na kidevu kikamwanguka, kwa ajabu ya uchungu. Aliisoma tena ile barua, na kila alipozidi kuisoma ndivyo alivyozidi kuchafuka kwa hasira (uk. 58-59).

Barua hii iliandikwa na bahati kwenda kwa Iddi ambaye ni mpenzi wake ambaye anampenda sana lakini hapa anamtaarifu kuwa sasa yeye amekwishakuwa na mapenzi na mtu mwingine aitwaye Mwinyi. Mwinyi ni boshi wa Iddi na Iddi alimtaka Bahati kumrubuni Mwinyi kuwa anampenda ili wapate fedha lakini anayependwa kwa dhiti ni Iddi. Sasa ni jambo la kushtusha sana kuona mapenzi ya Mwinyi na Bahati yanakuwa ni ya kweli na si mzaha kama Iddi alivyotaraji. Iddi sasa anaingwa na mashaka makubwa kama kweli utajiri alioutaka kutoka kwa Mwinyi kupitia kwa Bahati ataupata au ndio umeshapotea. Dhamira ya mapenzi na ile ya wizi na magendo zinakuzwa kwa kiasi kikubwa kutokana na matumizi ya barua iliyopo hapo juu. Bahati anapima kama kweli Iddi anampenda kwa dhiti naye Iddi anapata hasira kuwa mradi wake wa kutaka kupata utajiri wa Mwinyi kupitia kwa bahati unapotea.

Pia, kupitia barua iliyopo hapo juu mwandishi anajenga dhamira kuwa si kila jambo linaweza kuwa kama vile mtu alivyotaraji liwe. Mipango na utekelezaji wa jambo ni vitu viwili tofauti ingawa vinategemeana (Scott, 1995). Iddi hakutegemea kuwa kumwambia Bahati ajidai kuwa anampenda Mwinyi ili wapate utajiri kunaweza kumfanya Bahati akampenda Mwinyi Kikweli kweli na kumuacha yeye. Hapa panajengwa dhamira ya maonyo kwamba mapenzi huwa hayajaribishwi kwani wakati na saa yoyote yanaweza kubadilika na kuwa tofauti kabisa na ilivyokusudiwa.

5.1.2 Matumizi ya Misemo katika Kiu

Misemo ni kauli zinazokaribiana na kushahabiana na methali itumiwayo na wanadamu kama chombo cha mawasiliano (Msokile, 1992). Hata hivyo, mara nyingi misemo huwa haina pande mbili kama ilivyo kwa methali. Methali kwa upande wake huwa na pande mbili ambapo upende mmoja huwa ni kama swali na upande wa pili huwa ndio jibu la swali lililoulizwa (Wamitila, 2003). Misemo ni kauli ambazo hutokana na misimu ambayo kanuni yake ni kuwa huibuka na kupotea na ile ambayo haipotei inadumu ndio huitwa misemo. Misemo ni mbinu ya kifani inayotumiwa na watunzi wa kazi za fasihi ili kukazia au kutoa msisitizo juu ya dhamira fulani ambayo wanataka hadhira yao ipate. Mohamed Suleimani katika riwaya yake ya Kiu ametumia misemo katika kazi yake hii kama ifuatavyo:

Watu waliposema kuwa hakuna aliyepata kumwia Mwinyi, maneno yao hayakuwa yametiwa *chumvi*. Mwinyi alikuwa na fedha za kutosha kujinunulia vingi ya vile mzee wa miaka sitini na miwili kama yeye angevitamani isipokuwa kitu kimoja tu. Hicho ndicho kilichomfanya hata akaona kama kwamba umri wake wote alioishi wamepotea bure, na ule **utajiri wake mfano wa kitumbua kilichotiwa mchanga** (uk.01).

Maneno yaliyokolezwa wino katika kifungu cha maneno hapo huu ni msemu unaoashira kuwa jambo au kitu kizuri sasa kimekuwa kibaya, kitu kitamu sasa kimekuwa kichungu na kitu cha thamani sasa thamani yake imepotea. Mzee Mwinyi alikuwa ni tajiri mwenye kila aina ya mali lakini alitamani kuwa na mapenzi na binti aliyetokea kumpenda sana akiitwa Bahati. Kila mbinu aliyoitumia haikufanikiwa katika kumfanya Mwinyi ampate Bahati ndipo hata akalalamika kuwa, "utajiri wake mfano wa kitumbua kilichotiwa mchanga," kwamba utajiri wake haumsaidii na wala hauna faida yoyote ile kwake. Kimsingi, kitumbua ambacho kinakuwa kimetiwa mchanga huwa hakiliki na ladha yake yote hupotea kwa sababu mlaji huogopa meno yake kutafuna mchanga. Msemu huu kwa hakika umetumika katika kutoa msisitizo wa dhamira ya mapenzi kuwa ikiwa mtu ni tajiri wa kila kitu lakini anapokosa mapenzi aliyoyatamani basi utajiri wake huwa si lolote na humfanya aishi kwa taabu na adha ya mawazo kiliko hata mtu maskini. Wanasosholojia wanakiri kwamba vipo baadhi ya vitu ambavyo huonekana ni bora sana mtu kuwa navyo mathalani utajiri (Cross, 2011). Lakini hufika mahali mtu akakosa kitu ambacho alidhani kuwa ni kidogo na ule utajiri wake usimsaidie katika kukipata kitu hicho hali yeye aliamini kuwa utajiri wake ndio silaha ya kupata kila kitu. Hii ni sawa na kusema kuwa, sasa kitumbua kimeingia mchanga kwani utajiri wote wa Mwinyi haukumwezesha kupata mapenzi ya Bahati.

Matumizi mengine ya msemu yanajitokeza pale ambapo Cheusi ambaye ni mama yake Bahati alipokuwa akimuonya mwanawe juu ya mahusiano yake na Iddi. Anasema:

Palikuwa na kimya kifupi lakini kichungu. Halafu Cheusi akazidi kumshauri: "Huyo Iddi wako huyo, nikwambie, hana kukutaka, hana chochote. Anayemtaka *mwanamke* humuoa. Yeye anataka akuchezee na halafu akutupilie mbali, apite akikucheka. Nimekwishatambua kama wewe umesoma hicho Kizungu chako unaniona mimi mjinga basi haya ... **Utakuja lia kilio cha mbwa mdomo juu**, mimi niko hapa (uk. 25-26)."

Katika kifungu hiki cha maneno mwandishi anatumia msemu, "utakuja lia kilio cha mbwa mdomo juu," kurejelea dhamira ya malezi na maonyo yanayotolewa na mama kwa mwanaye. Cheusi alikuwa akimuonya mwanaye Bahati kuwa mahusiano yake aliyozanza na

Iddi hayakuwa mazuri kwake kwani lengo la Iddi halikuwa ni la kumpenda kwa dhati bali kumchezea tu. Wazazi waliuo wengi wanafahamu kuwa, vijana wanapokuwa na mahusiano ya kimapenzi kabla ndoa mara nyingi huishia kuchezeana na suala la kuona hupotea. Hivyo, kama mzazi Cheusi alimtaka binti yake aachane mara moja na Iddi. Msemu uliotumika katika kifungu hapo juu umetumika kujenga na kutoa msisitizo wa dhamira ya malezi ya mama kwa mtu wake. Wanasosholojia wanaeleza kuwa mazoe ni kitu kinachojenga tabia na daima mazoea huendelea daima (Ritzer, 2008). Kama katika jamii wasichana na wavulana wanaachwa huru kuwa na mahusiano kabla ya ndoa watalifanya hilo kuwa ni jambo sahihi na suala la kufunga ndoa halitakuwa na umuhimu kwao tena. Ni lazima wazazi wafanye kazi yao vizuri ili wanajamii hasa vijana waone kwamba kuwa na mahusiano kabla ya ndoa ni kitu kibaya na hakifai kuenziwa hata mara moja.

5.1.3 Matumizi ya Sitiari katika Kiu

Sitiari ni tamathali ya usemi inayotumika katika kulinganisha vitu viwili vyenye sifa tofauti bila ya kutumia kiunganishi vya kufananisha kama ilivyo katika tashibiha (Kyando, 2013). Vitu vinavyolinganishwa huchukuliwa kuwa ni sawa sawa kabisa na havina tofauti yoyote ile. Kwa mfano, mtu anaweza akasema "Mwajuma ni sungura mdogo aliyejificha juu ya mti." Hapa Mwajuma anafananishwa na sungura kana kwamba ni vitu viwili vilivyo sawa sawa bila ya tofauti hata kidogo. Lengo hasa la kutumia sitiari katika kazi za fasihi ni kutoa msisitizo juu ya dhamira inayowasilishwa kwa msomaji. Mohamed Suleiman ametumia sitiari pale aliposema:

Pende hivi, Iddi, dereva wake aliingia bila ya kubisha hodi. Mwinyi alishtuka na kumuuliza, "mbona *umekawia*?"

Iddi alifuta jasho kuonesha jitihadi aliyofanya, akatikisa kichwa kwa masikitiko na kusema, "nimekuta kufuli *mlangoni*."

Maneno yale yalimkata Mwinyi ini lake. Alishusha mabega akanywea juu ya kiti, akaona maisha yakimwonea. Kusubiri kusiko kikomo-miezi sita imepita na kutamani kusiko danganyika kukimtwesha. Alikuwa amekwishavumilia vya kutosha; bado hakujua ni lini siku ya faraja. Lakini ah, maneno ya marehemu mama yake: Likufikalo patana nalo (uk.02).

Matumizi ya sitiari katika kifungu cha maneno hapo juu yanabainisha kuwa maneno yamefafanishwa na kisu au kitu chochote ambacho ni kikali chenye uwezo wa kukata kitu. "Maneno yale yalimkata Mwinyi ini lake," ni kauli yenye kuonesha kuwa matumaini ya Mwinyi kumpata Bahati yalikiwishapotea mara baada ya taarifa kutoka kwa Iddi kuwa amemkosa Bahati na mlango wa nyumba ya Bahati umefungwa.

Wanasosholojia wanaeleza kuwa mwanadamu hufika mahali akakata tamaa juu ya kupata kitu fulani ambacho alitaraji kukipata kwa muda mrefu na asikipate (Webster, 2006). Kukata tamaa katika maisha ni jambo baya kwani huweza kumfanya mtu akafanya jambo baya ambalo hata linaweza kudhuru watu wengine. Kwa mfano, kitendo cha Mwinyi kukata tamaa ya kupata Bahati kinaweza kikamfanya Mwinyi kuja na maamuzi ya kufanya uhalifu wa kubaka. Kitendo cha ubakaji ni kibaya kwa ambaye atakuwa amebakwa lakini pia kwa mbakaji kwani huweza kuishia jela katika maisha yake yote yaliyobakia. Mzee wa miaka sitini na miwili kama Mwinyi kufungwa jela ni kitu kibaya ambacho kinaweza kumfanya akafia huko jela.

5.1.4 Matumizi ya Tashihisi

Tashihisi ni tamathali ya usemi inayotumika katika kuvipa urari na uwezo wa kutenda kama binadamu viumbe au vitu ambavyo havina uwezo huo (Mlacha, 1989). Vitu kama vile miti, maneno, wadudu, wanyama na ndege wanaosawiriwa wakifanya vitendo vya kibinadamu hali ya kuwa hawana uwezo wa kufanya vitendo hivyo. Kwa mfano, si jambo la ajabu kuona katika fasihi ndege wakichumbiana na kupeleka posa la kuoa na hatimaye ndoa hufungwa na ndege hao wakaishi raha mustarehe (Senkoro, 2006). Matumizi ya tashihisi katika kazi za fasihi hufanywa kwa lengo la kujenga dhamira kitaswira ili kumfanya msomaji atafakari kidogo ndipo aweze kupata dhamira iliyokusudiwa na mwandishi au msimuliaji wa kazi iliyo mbele yake. Katika riwaya ya Kiu kuna matumizi ya tashihisi yaliyotumiwa kwa lengo kama hilo ambayo yanajitokeza kama ifuatavyo:

Bahati alilia kwa kite na *simanzi*, **hata usingizi ukamuonea huruma, ukamchukua hima na kumpumzisha kitandani**. Alizindushwa na vishindo vya *waenda* msikitini, maana tayari kulikwisha pambazuka. Saa ya Bahati, siku zote ilikuwa wapiti njia. Alikuwa amekwishazoea kusikia wakati wa nyendo za wale waendao kazini, shule, misikitini, ndege za abiria, na waadhini (uk.20).

Maneno yaliyokolezwa wino katika kifungu cha maneno hapo juu yametumiwa kitashihisi kwani katika maisha halisi ni mwanadamu pekee ndiye mwenye urari wa kuwa na huruma kwa mtu au kiumbe mwingine yoyote. Usingizi ni hali ya mtu kulala akawa hana fahamu kwani Waswahili husema, "usingizi ni nusu ya kufa." Hata hivyo, katika kifungu cha maneno hapo juu inaonekana kuwa usingizi umepewa uwezo wa kuwa na huruma kama mwanadamu.

5.1.5 Matumizi ya Taharuki katika Kiu

Taharuki ni mbinu ya kifani inayotumiwa na watunzi wa kazi za fasihi katika kuzisana kazi zao hata zikafikisha dhamira zilizokusudiwa kwa hadhira iliyolengwa. Hii ni mbinu ya kumchelewesha msomaji katika kupata suluhisho au ukweli wa mambo ulivyo na kumfanya aendelee kusoma zaidi mpaka pale atakapokutana na suluhisho au maelezo fulani yatakayompatia jawabu alilokusudia kulipata (Senkoro, 2006). Mbinu ya taharuki hutumiwa na watunzi wa kazi za fasihi kwa makusudi mazima ya kumpatia msomaji au msikilizaji hamu ya kusoma hasa kazi husika inapokuwa ni ndefu kiasi cha kumchosha msomaji. Urefu wa kazi utaonekana kuwa ni mfupi sana kama kutakuwa na taharuki zenye kumvutia msomaji. Taharuki ni mbinu kongwe ya kifani inayotumika sana katika fasihi simulizi na hata katika fasihi andishi. Mohamed Suleiman katika riwaya yake ya Kiu ametumia mbinu hii kwa namna alivyoanza kusimulia hadithi yake. Kwa mfano:

Jioni hiyo alikuwa amejinyoosha juu ya kiti cha kulala, macho yake kayatupa darini, akihesabu dakika. Tamaa yake haikuwa kubwa, na wasiwasi wa kutofaulu ulimwondolea furaha. Lau kuwa alichokitaka kilikuwamo mikononi mwake, angekigugumia na kukata kiu yake. Lau kuwa alichokitaka kingenunulika kwa fedha, bila shaka angezikwangua zote alizonazo. Lakini kitu chenyewe kilikuwa ni hiari ya mtu mwingine, mwenye tadi na kiburi. Kwa hivi alikuwa hana budi kuomba na kusubiri (uk.01-02).

Kifungu hiki cha maneno kina taharuki ndani yake ambapo kuna jambo linalomfanya Mwyni kutokuwa na raha na kumtesa licha ya kuwa yeye ni tajiri. Kitu hicho hakisemi bayana bali inasemwa tu kama kupatikana kwa kitu hicho kulihitaji fedha basi Mwyni angetoa

fedha zote za utajiri wake. Hata hivyo inaelezwa kuwa kitu chenyewe kilikuwa ni hari ya mtu tena mtu huyo ana kiburi na maringo. Maelezo haya yanaonyesha kuwa kitu hicho hakikutajwa kuwa ni kitu gani jambo ambalo linamfanya msomaji aliye makini kutaka kujua kulikoni hata jambo hilo likamshughulisha Mwyni kiasi hicho?

Matumizi hayo ya taharuki yatamfanya msomaji aendelee kusoma riwaya ya Kiu mpaka pale atakapolifahamu hilo jambo ambalo linamsumbua Mwyni. Kadri

anavyoendelea kusoma ndipo anapokutana na maneno haya:

"Ati watu *husema* mapenzi hayakutani, mbona yako wewe na Bahati yamekutana?"

"Wacha masihara Iddi," *Mwyni* alimkaripia. "Unafikiri mtoto kama yule anaweza *kumpenda* mzee kama mimi (uk.05)?"

Katika kifungu hiki taharuki iliyojengwa na mwandishi katika ukurasa wa kwanza wa riwaya yake inaanza kupata majawabu katika ukurasa wa tano. Hapo ndipo linapotajwa jambo linalomshughulisha Mwyni kiasi cha kukosa raha pamoja na utajiri wake mkubwa alionao. Kitu hicho si kingine bali ni mapenzi aliyokuwa nayo kwa binti aliyejulikana kwa jina la Bahati. Mwyni alikuwa ni Mzee wa miaka sitini na miwili lakini alimpenda sana Bahati ambaye ni binti mdogo hata shule bado hajamaliza. Katika mazingira haya panajengeka tena taharuki nyingine ya kwamba Bahati anaweza kukubali kuwa mpenzi wa Mzee mtu mzima kama alivyo Mwyni? Hii nayo ni taharuki kwa wasomaji ambapo watavutiwa kusoma zaidi ili waweze kuona ni nini kitatokea juu ya mapenzi ya Mwyni kwa binti Bahati.

Matumizi ya mbinu hii ya taharuki yametumiwa kwa lengo la kukuza na kuendelea dhamira ya mapenzi katika riwaya ya *Kiu*. Mbinu hii inaonekana kutumiwa kwa mfululizo kwani pale jawabu au suluhisho la taharuki ya kwanza linapopatikana basi taharuki nyingine huibuliwa (Mlacha, 1991). Mathalani, katika kifungu cha maneno hapo juu tumepata suluhu kuwa jambo lilokuwa likimsumbua Mwyni raha na kumkosesha usingizi ni mapenzi yake kwa binti Bahati. Baada ya kulijua hilo, imejengwa taharuki nyingine ya kuwa hivi binti mdogo kama Bahati anaweza kuridhia kuwa na mapenzi na Mzee Mwyni ambaye anaweza kumtuku Bahati? Wasomaji wataendelea kusoma zaidi mpaka pale watakapopata suluhisho na baada ya hapo watapata taharuki nyingine.

Hitimisho

Lengo mahususi ya kazi hii ilikuwa ni kuchambua na kuelezea mbinu za kifani zilizotumika katika kujenga dhamira za kijamii katika riwaya ya *Kiu* ya Mohamed Suleiman. Hivyo, yaliyojiri ni pamoja na matumizi ya mbinu za kifani za barua, misemo, sitiari, tashihisi na taharuki.

Matokeo ya utafiti yanaonyesha kuwa Riwaya ya Kiu ya Mohamed Suleiman inasheheni utajiri mkubwa wa mbinu za kifani lakini katika utafiti huu tumeshughulikia vipengele vya matumizi ya mbinu ya barua, misemo, sitiari, tashihisi na taharuki tu. Sababu hasa ya kuteua mbinu hizi 5 ni kuwa zinatoshesha mahitaji ya malengo ya utafiti huu. Mbinu ya matumizi ya barua imetumiwa kwa lengo la kukuza na kuendelea dhamira ya mapenzi ambapo Bahati alitaka kujua kama Iddi anampenda kwa dhati. Bahati aliandika barua ya kumweleza Iddi kuwa sasa yeye bahati yupo katika mapenzi ya dhati na Mwyni na anamuomba Iddi asimsumbue kwani hivi sasa wapo katika mipango ya harusi yao. Barua hiyo ilimtesa Iddi hata asijuwe ni jambo gani atafanya kwa sababu tayari alikwishafahamu kwamba mipango yote aliyopanga yeye na Bahati sasa imekufa. Hata hivyo, yaliyosemwa katika barua hiyo yalilenga kumpima Iddi kama kweli anampenda Bahati. Bahati alifahamu kuwa Iddi anampenda kwa sababu alikasirika baada ya kuisoma barua aliyomtumia. Kumbe Iddi hakukasirika kwa sababu alimpenda sana Bahati bali aliona dhahiri

kuwa mipango ya kupata utajiri wa Mwinyi kupitia kwa Bahati ilikuwa ni ndoto tu isiyotekelezeka tena.

Taharuki ni mbinu nyingine ya kifani ambayo imetumika katika kuibua dhamira za kijamii katika riwaya ya *Kiu* ya Mohamed Suleiman. Mbinu hii imetumika katika upangaji wa visa na matukio ambapo mwanzo tu wa riwaya hii pameanza kitaharuki. Hali ya kumchelewisha msomaji kupata suluhisho la kile ambacho kinaelezwa katika riwaya kinamfanya msoamji kuwa na hamu ya kusoma zaidi kwani atataka kusoma zaidi ili apate mwisho wa tukio lake. Kwa mfano, mwanzoni mwa riwaya kunaelezwa kuwa Mwinyi anaishi kwa shida na kukosa raha licha ya kuwa yeye ni mtu tajiri. Jambo linaloezwa kuwa ndilo linalomnyima Mwinyi raha ni mapenzi yake kwa Bahati jambo ambalo aliona kuwa haliwezi kufanikiwa kutokana na yeye kuwa na ni Mzee na Bahati ni binti mdogo.

Mbinu nyingine za kifani zilizotumika katika kujenga dhamira za kijamii katika riwaya ya *Kiu* ni misemo, sitiari na tashihisi. Mbinu hizi za kifani zimetumika katika kusisitiza masuala mbalimbali yanayohusiana na dhamira za kijamii katika riwaya ya *Kiu*.

MAREJELEO

Abdallah, A. O. (2014), "Kuchunguza dhamira za Kijamii na Kiutamaduni katika Riwaya za Shafi Adam Shafi: Mfano wa Kuli na Vuta N'kuvute," *Tasinifu ya Uzamivu*, Chuo Kikuu Huria Cha Tanzania.

Cross, S. (2011), *Sociological Theory and Analysis*, London: University of London.

Kyando, L. (2013), "Majina Sadfa ya Wahusika katika Kusadikika na Kichwamaji," katika *Mulika* namba, 31, TATAKI, Chuo Kikuu Cha Dar es Salaam, kur. 37-50.

Mlacha, S. A. K. (1991), "Point of View as Stylistic Device in Kiswahili Novels," in *Kiswahili* Vol. 58, Dar es Salaam: TUKI.

Mlacha, S. A. K. na J.S. Madumulla, (1991), *Riwaya ya Kiswahili*, Dar es Salaam: Dar es Salaam University Press.

Mulokozi, M. M. (1996), *Utangulizi wa Fasihi ya Kiswahili*. Dar es Salaam: TUKI.

Mulokozi, M. M. (2013), "Makuadi wa Soko Huria (Chachage S. Chachage) katika Muktadha wa Riwaya ya Kihistoria katika Fasihi ya Kiswahili," katika *Mulika* Namba, 31, TATAKI, Chuo Kikuu Cha Dar es Salaam, kur 51-66.

Njogu, K. & Chimerah, C. (1999). *Ufudishaji wa Fasihi, Nadharia na Mbinu*. Nairobi: JKF.

Ritzer, G. (2008), *Modern Sociological Theory*, New York: University of Maryland.

Scott, J. (1995), *Sociological Theory: Contemporary Debate*, Cheltenham: Edward Elgar.

Senkoro, F. E. M. K., (2006), "Fasihiya Kiswahili ya Majaribio: Makutano baina ya Fasihi Simulizi na Fasihi Andishi", katika, *Kioo cha Lugha*, Juzuu, 1. Idara ya Kiswahili Chuo Kikuu Cha Dar es Salaam uk. 61-68.

Wamitila, K. W. (2002), *Uhakiki wa Fasihi: Misingi na Vipengele Vyake*, Nairobi: Phoenix Publishers Ltd.

Wamitila, K. W. (2013), "Mikakati ya Uhalisiajabu katika Riwaya ya Kiswahili," katika *Mulika* namba, 32, TATAKI: Chuo Kikuu Cha Dar es Salaam.

Wamitila, K. W., (2008). *Kanzi ya Fasihi: Misingi ya Uchanganuzi wa Fasihi*, Nairobi: Vide-Muwa.

Webster, F. (2006), *Theories of the Information Society*: London: Routledge.